

DOI: [10.32702/2307-2105-2020.9.67](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.9.67)

УДК 338

*О. С. Свістунов,
к. е. н., докторант, Хмельницький національний університет
ORCID ID: 0000-0002-8474-1978*

СТРАТЕГІЗАЦІЯ РОЗВИТКУ МАШИНОБУДІВНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ У КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

*A. Svistunov,
PhD in Economics, Doctoral candidate, Khmelnytsky National University*

STRATEGIZING OF THE MACHINE-BUILDING INDUSTRY DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF THE COUNTRY'S ECONOMIC SECURITY

В статті висвітлено проблемні аспекти та основні напрями зростання національної економіки України. Здійснено акцент на необхідності розвитку машинобудівної галузі як основи розбудови індустріального комплексу промисловості та забезпечення обороноздатності країни. Обґрунтовано, що формування та реалізація стратегії інноваційно-технологічного розвитку створює потужний потенціал для значного зростання конкурентних переваг всіх галузей промисловості на міжнародному ринку та забезпечує сталий розвиток суспільства.

The article highlights the problematic aspects and main directions of growth of the national economy of Ukraine. Emphasis is placed on the need to develop the machine-building industry as a basis for the development of the industrial complex of industry and ensuring the country's defense capabilities.

It was found that in the context of the manifestation of many complex problems caused by the negative impact of globalization and integration, issues of economic security and national defense are especially relevant for Ukraine. It is determined that there is an urgent need to diversify and modernize the national economy through active public policy through profound institutional changes, providing a new innovatively guiding institutional matrix of necessary transformations. It is concluded that the level of functioning of the national economy is insufficient for its transition to the stage of sustainable development, national security and European socio-economic standards of welfare. Therefore, for the rapid solution of strategic problems, a significant increase in the efficiency of the entire industrial complex of Ukraine and increase its defense capacity and protection in the global space, it is crucial to increase the capacity of modern engineering industry. In the context of such changes and the formation of a solidarity information society with the development of a knowledge-based economy, the world community is facing new threats that require cyber defense and cybersecurity.

Romania, Great Britain, Poland, Slovakia and large Turkish companies are ready to cooperate with Ukraine in this direction of development of modern technologies for the protection of socio-economic systems. Under such conditions, there may be changes in the reorientation of individual machine-building enterprises to the export of defense products. Emphasis is placed on the fact that the defense-industrial complex is a generator of advanced scientific, technical, technological

achievements and developments that allow to create not only equipment of high complexity, but also knowledge-intensive products for conversion purposes.

It is substantiated that the formation and implementation of the strategy of innovation and technological development creates a powerful potential for significant growth of competitive advantages of all industries in the international market and ensures sustainable development of society.

Ключові слова: *машинобудівна промисловість; технологічне оновлення; інновації; обороноздатність; сталий розвиток.*

Keywords: *machine-building industry; technological renewal; innovation; defense capability; sustainable development.*

Постановка проблеми. Прагнення українського суспільства та міжнародної спільноти до демократичного реформування державного управління, інноваційності економіки та мобілізації ресурсів для технологічного зростання, подолання системної кризи і підтримання високого рівня міжнародного статусу України майже не реалізовані. Це призвело до різкого скорочення державної підтримки та фінансування життєво важливих сфер національної економіки, високотехнологічних галузей промисловості, скорочення наукоємності промислового виробництва, суттєвого обмеження виконання науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок, що визначають темпи технологічного розвитку економіки та ефективність запровадження результатів науково-технологічного прогресу.

Незважаючи на економічне зростання за окремими параметрами в останні роки, економічна ситуація України продовжує залишатися надскладною. Це підтверджується також низькою конкурентоспроможністю продукції і послуг, технологічною відсталістю всього промислового комплексу.

Світовий досвід засвідчує, що саме формування та реалізація стратегії інноваційно-технологічного розвитку створює потужний потенціал та об'єктивні передумови для значного підвищення конкурентних переваг всіх галузей промисловості на міжнародному ринку та забезпечує оптимальний підхід у використанні потенційних можливостей розвитку, в чому особливу роль відіграє машинобудівна галузь. Це дасть позитивні результати і для прискорення соціальної інтеграції, пов'язаної із досягненням глобальних цілей сталого розвитку суспільства. Такі трансформаційні процеси потребують постійного наукового пошуку та наукового обґрунтування їх результативності.

Аналіз публікацій за темою дослідження. Проведене дослідження ґрунтується на фундаментальних наукових працях вітчизняних і зарубіжних вчених у сфері розбудови економіки та подолання кризових явищ, забезпечення національної безпеки країни.

Мета дослідження полягає в подальшому розвитку теоретичних підходів, систематизації результатів аналізу та визначенні основних напрямів розвитку машинобудівної галузі в контексті розбудови нової економіки.

Виклад основного матеріалу. Сучасні світові соціально-економічні системи надзвичайно складні, перебувають у постійному розвитку. Тому неможливо отримати вичерпну інформацію про них, щоб сформулювати на постійній основі закони і побудувати моделі, повністю адекватні реальності [5; 7]. Це підтверджує визначення, запропоноване Дж. Гелбрейтом, згідно якого економічна система – це система, що «...виробляє продукти харчування, переробляє, упаковує і розподіляє їх, виробляє тканину і виготовляє одяг, будує будинки, омеблює їх, надає послуги в галузі освіти та медицини, забезпечує законність і порядок, організовує національну оборону...» [3, с. 27]. Отже, в контексті прояву багатьох складних проблем, викликаних негативним впливом процесів глобалізації та інтеграції, питання економічної безпеки та національної обороноздатності набувають особливої актуальності для України. Окрім окреслених вище причин, слід також додати наступні (табл. 1).

Таблиця 1.

Основні тенденції розвитку промисловості в контексті економічної безпеки та обороноздатності України

Характеристика змін	Вплив основних тенденцій розвитку промисловості на загальний стан економіки країни
Скорочення робочих місць	Галузі, що забезпечують споживчий попит і є найбільш трудомісткими, зазнали значного спаду виробництва через імпорт
Переважає сировинного напрямку	Переважає в структурі національної економіки галузей сировинного напрямку призвело до того, що економічне зростання відбувалося, а економічного розвитку як такого не було (оскільки його забезпечують наукомісткі галузі та високотехнологічні виробництва), що і продемонструвала остання криза та її подальший перебіг в Україні
Тенденції до нарощування військової потужності	Сьогодні все більше прослідковуються в багатьох країнах світу, постійне підвищення військового потенціалу країн – лідерів у виробництві зброї та збільшенні імпорту зброї серед країн-споживачів, що негативно позначається на конкурентоздатності і стійкості функціонування вітчизняних підприємств
Необґрунтована політика економічного зростання	Упродовж усього періоду формування ринкової економіки України превалює тенденція підпорядкування економічної політики виключно цілям економічного зростання, що заохочує нераціональне споживання природних ресурсів, забруднення довкілля та імпорт енергоносіїв, і така тенденція щорічно посилюється
Структурна деформація економіки	Більшість підприємств залишилися технологічно відсталими, енергоємними, із слабкою диверсифікацією продуктів і ринків, що зумовлює низьку адаптивність до зовнішніх збурень і призводить до негативних тенденцій у виробництві
Нераціональне використання ресурсного забезпечення	Попри те, що Україна є однією із найбагатших країн світу на природні ресурси, їх використання в національній економіці є вкрай нераціональним. За економічним та науковим потенціалом Україна входить до першої п'ятірки країн Європи, а за ефективністю його використання замикає першу сотню країн світу
Низька додана вартість експортованої продукції	Надмірне експортування сировини і продукції, ураховуючи низький рівень доданої вартості, викликають негативні економічні й екологічні наслідки: забруднюється навколишнє середовище, зростають техногенні загрози

* побудовано автором за [2; 3; 5; 6; 7; 10; 12]

Представлена в табл. 1 інформація ще раз переконливо засвідчує про назрілу нагальну потребу в проведенні диверсифікації та модернізації національної економіки шляхом активної державної політики через глибокі інституціональні зміни, забезпечення нової інноваційно спрямованої інституційної матриці необхідних перетворень [2]. Україна має чи не найнижчі показники витрат на одного науковця не тільки серед європейських держав, але й серед африканських країн, які починають свій науково-технологічний розвиток і ще не накопичили науковий потенціал рівня України. Все це суперечить зобов'язанням, які взяла Україна, підписавши угоду про співпрацю з ЄС [2].

Негативною тенденцією сучасного етапу світового економічного розвитку є значне загострення конкурентної боротьби на багатьох міжнародних ринках, що призводить до стрімкої зміни геополітичної ситуації у світі на початку XXI ст. Активізувалась поява нових центрів сили в різних країнах, кожен із яких має власні особливі (суперечливі) соціально-економічні, політичні та інші інтереси. Таке протистояння призводить до посилення недовіри, зростання напруги у відносинах між країнами, появи військових конфліктів [2, с. 27].

За таких обставин потрібно зробити висновок, що рівень функціонування національної економіки є недостатнім для її переходу на етап сталого розвитку, забезпечення національної безпеки та європейських соціально-економічних стандартів добробуту населення.

Нинішня стратегія розвитку промисловості, що підкріплена використанням зношеного обладнання, застарілими, переважно сировинними технологіями, витратними та екологічно шкідливими галузями важкої індустрії й експортом продукції із низькою доданою вартістю, не може забезпечити високий рівень та сталий розвиток економіки країни на довгострокову перспективу.

Для оперативного розв'язання стратегічних проблем, значного зростання ефективності функціонування всього промислового комплексу України та підвищення її оборонної могутності і захисту в глобальному гіперконкурентоспроможному просторі вирішального значення набуває нарощування потужностей сучасної машинобудівної промисловості як сфери розробки та використання передових досягнень науково-технічного прогресу. На сьогоднішній день у вітчизняній машинобудівній промисловості також існує багато надскладних проблем: індустріальний базис має незначну питому вагу, переважає експортно-сировинна структура економіки, внаслідок чого втрачаються значні економічні вигоди держави.

Зокрема, це проявляється в особливостях реалізації продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках, виділених О.О. Лебедевою: переважна більшість вітчизняної продукції машинобудівного комплексу не користується популярністю на внутрішньому ринку – споживачі не довіряють національному виробнику, якості його продукції; окремі види машинобудівної продукції йдуть на експорт, тому що вона є порівняно дешевою, але за якістю кращою, ніж вироблена експортерами за такою ж ціною. Відповідно, після закупівлі продукції іноземні виробники можуть: удосконалити українську продукцію і експортувати назад в Україну; не вносити жодних змін і експортувати до менш розвинутих країн, отримуючи дохід внаслідок збільшення вартості; використати продукцію не за її виробничим призначенням. Але вигода від купівлі-продажу продукції перейде

іноземним покупцям [6, с. 231]. Оскільки машинобудівна галузь виступає основою оборонного комплексу та впровадження науково-технічного прогресу в усі галузі народного господарства, то її проблемні аспекти протягом тривалого періоду часу привертати увагу дослідників та відображені в багатьох наукових працях. Зокрема, вченими Н.Е. Аванесовою, Т.В. Колодяжною, Г.І. Семеновою [1, с. 231] визначено п'ять головних перешкод, які найбільшою мірою гальмують розвиток ДК «Укроборонпром» на часових горизонтах 2013 – 2020 рр. і 2030 р. (табл. 2). За результатами проведеного дослідження, слід зазначити – динаміка оцінювання перешкод та її прогнозування до 2030 року відображають їх зменшення, що позитивно вплине на зростання економічного потенціалу машинобудівних підприємств, підвищення їх експортних можливостей для виробництва якісної продукції на внутрішній та зовнішній ринки.

Також А.В. Савіцький справедливо наголошує на тому, що для підвищення якості та обсягів виробництва продукції для машинобудівних підприємств важливо враховувати сучасні механізми збалансування та оптимізації витрат, що формують собівартість продукції. Це дасть змогу підвищити економічний потенціал підприємства без стійкого зростання обсягів виробництва, які корелюють із кризовими трансформаціями, подорожчанням ресурсів, нестабільністю курсових різниць та складністю виходу на зовнішні ринки [10, с. 326].

Таблиця 2.

Основні критичні чинники, що гальмують розвиток ДК «Укроборонпром» впродовж 2013–2020 рр. і 2030 р.

Показник	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2030
Частка тіньової економіки, %	50	50	52	47	40	34	30	25	15
Масштаб корупції, % від ВВП	13,2	13,9	14,0	13,1	11,0	9,2	7,4	6,6	4,0
Пенсійне навантаження на бюджет, % від ВВП	4,2	3,9	4,0	4,1	4,1	4,2	4,0	3,8	2,1
Обслуговування державного боргу, % від ВВП	7,6	4,19	8,69	7,4	6,2	4,7	3,1	2,9	3,0
Енергомісткість ВВП України, кг н.е. /дол. США	0,36	0,34	0,338	0,328	0,318	0,309	0,299	0,28	0,18

** джерело [1, с.231]*

Заслужує на увагу проведене вченими та фахівцями оцінювання результативності та рівня економічного розвитку машинобудівних підприємств оборонно-промислового комплексу і їхній поділ на групи (табл. 3).

Таблиця 3.

Групування машинобудівних підприємств оборонного призначення за рівнем економічного розвитку

Групи та кількість підприємств	Характерні ознаки виробництва
Перша група – 20-25 од.	Провідні підприємства, які запроваджують новітні технології, і належать до таких сегментів: ракетно-космічного, авіабудівного, танкового та авіаційного двигунобудування, морського газотурбобудування; розроблення та виробництва бортових систем управління, високоточних засобів ураження, радіолокаційних і радіотехнічних систем, окремих унікальних типів комплектуючих систем озброєння та військової техніки
Друга група – 20-25 од.	Підприємства із низьким рівнем матеріально-технічного забезпечення, але стабільність яких є менш надійною і критично залежною від експортних замовлень, на обсяги яких суттєво впливає економічна кон'юнктура ринку, озброєння та військової техніки; проте, підприємства мають певні (іноді унікальні) проектувальні, технологічні або виробничі можливості
Третя група – понад 100 од.	Переважно збиткові підприємства через недостатню якість менеджменту, високий знос і низький технологічний рівень основних засобів; у підприємств відсутні замовлення та підтримка з боку держави

** побудовано автором за [1; 8, с.79-80; 11; 12]*

За результатами оцінювання такої ситуації в складі ДК «Укроборонпром» залишиться близько 60 підприємств, а 19 збиткових підприємств заплановано передати Фонду державного майна для подальшої приватизації. Активи дієздатних підприємств, діяльність яких не буде пов'язана з оборонно-промисловим комплексом, будуть підлягати реалізації та передаватись у Фонд оборонної промисловості. На наступному етапі заплановано сформувати 9 холдингових компаній, що об'єднають під двома державними холдинговими компаніями. Підприємства бронетанкової техніки, радарних, морських, авіаремонтних систем, високоточного озброєння будуть належати до складу «Оборонних систем України». «Аерокосмічні системи України» об'єднають компанію «Антонов», холдинги авіадвигунобудування, ракетно-технічний центр «Південний» та підприємства Державного космічного агентства [4; 5; 6; 8; 9; 12]. В той же час, прогресивні країни світу щорічно здійснюють пошук резервів для забезпечення обороноздатності та державної підтримки збройних сил країни, із застосуванням самих нових технологій (табл. 4). Для складання звіту із підсумкового рейтингу Global Firepower використано 50 індивідуальних факторів для визначення показника PowerIndex даної країни за

категоріями, починаючи від військової сили та фінансів, закінчуючи логістичними можливостями та географією, що надає можливість меншим, більш технологічно розвиненим країнам конкурувати з більшими, менш розвиненими [13].

Таблиця 4.
Світова практика економічного забезпечення обороноздатності країн

Назва країни	Особливості розвитку оборонного комплексу
США	США щорічно підтримують свою позицію найсильніших збройних сил у світі, витрачаючи щорічно на оборону понад 601 млрд дол. США. Америка має найбільший повітряний флот у світі, багаточисленні та підготовлені людські сили та найбільший у світі ядерний арсенал
Російська Федерація	Російська Федерація вкладає щорічно в оборону близько 84,5 млрд дол. США. Посідає друге місце рейтингу за рахунок найбільшого парку танків у світі, другого за величиною парку літаків після США та третього за величиною флоту після США та Китаю
Китай	Китай витрачає за рік близько 216 млрд дол. США на оборону. Армію Китаю протягом останніх десятиліть прийнято вважати найбільшою за рахунок чисельності «сирої» людської сили. Країна також має другий за величиною танковий парк після Росії і другий за величиною флот після США, розробляє ряд потенційних змін у військових технологіях
Індія	Індія є однією з найбільших військових держав на планеті та витрачає на свою оборону протягом останніх років майже 50 млрд дол. США. Вона має найактивнішу людську силу, на додаток до більшої кількості танків і літаків від будь-якої країни, крім США, Китаю та Росії. Індія також має доступ до ядерної зброї
Японія	Японія витрачає на свої відносно невеликі збройні сили майже 41,6 млрд дол. США. Японія має 4 авіаносці та четвертий за величиною флот гелікоптерів після Китаю, Росії та США

** побудовано автором за [9; 13]*

В Україні також протягом останніх років закладено в державному бюджетні збільшення видатків на забезпечення обороноздатності країни. В контексті таких змін та становлення солідарного інформаційного суспільства із розбудовою економіки, побудованої на знаннях, характерні риси якої представлено на рис. 1, у світової спільноти виникають нові загрози, що потребують кіберзахисту і кібербезпеки.

За цим напрямом розвитку сучасних технологій захисту соціально-економічних систем із Україною готові співпрацювати Румунія, Великобританія, Польща, Словаччина та великі турецькі компанії [9].

За таких умов можуть відбутись зміни в переорієнтації окремих машинобудівних підприємств на експорт продукції оборонного призначення. На сьогоднішній день основні види закупівлі озброєння та військової техніки країн-експортерів продукції України спрямовані на зміцнення стратегічного компонента та збільшення загальних військових потужностей з акцентом на: ударні та розвідувальні комплекси; розвиток мобільності та сумісності озброєння та військової техніки, націленої на забезпечення взаємодії з партнерами військової коаліції; розвиток окремих видів озброєння та військової техніки в межах військової спеціалізації. Оборонно-промисловий комплекс є генератором передових наукових, технічних, технологічних досягнень і розробок, що дають змогу створювати не тільки техніку високого рівня складності, а й наукомістку продукцію конверсійного призначення [1].

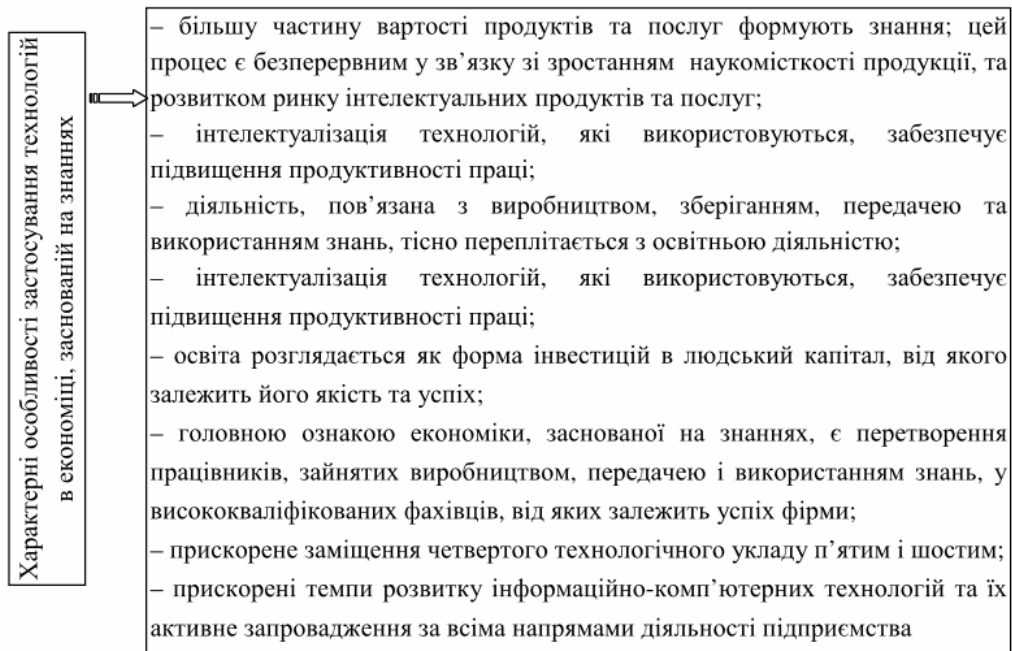

Рис. 1. Характерні особливості застосування технологій в економіці, заснованій на знаннях*
** побудовано автором за [9]*

Сьогодні створено реальні умови для переходу нових знань і технологій з оборонного сектору економіки в цивільний, і навпаки. Результати досліджень та практика найбільш розвинених країн показують, що до 50–60% оборонних наукових розробок і технологій мають застосовність і високу ефективність під час виробництва наукомісткої конверсійної продукції, а її впровадження у цивільний сектор посилює його конкурентоздатність на світовому ринку [1].

За результатами аналізу зовнішнього середовища, доцільно виділити найбільш суттєві на теперішній період часу чинники, взаємозалежний розгляд яких із потенційними можливостями підприємства надає змогу визначити цілі та основні шляхи технологічного оновлення підприємств машинобудівного комплексу (рис. 2).

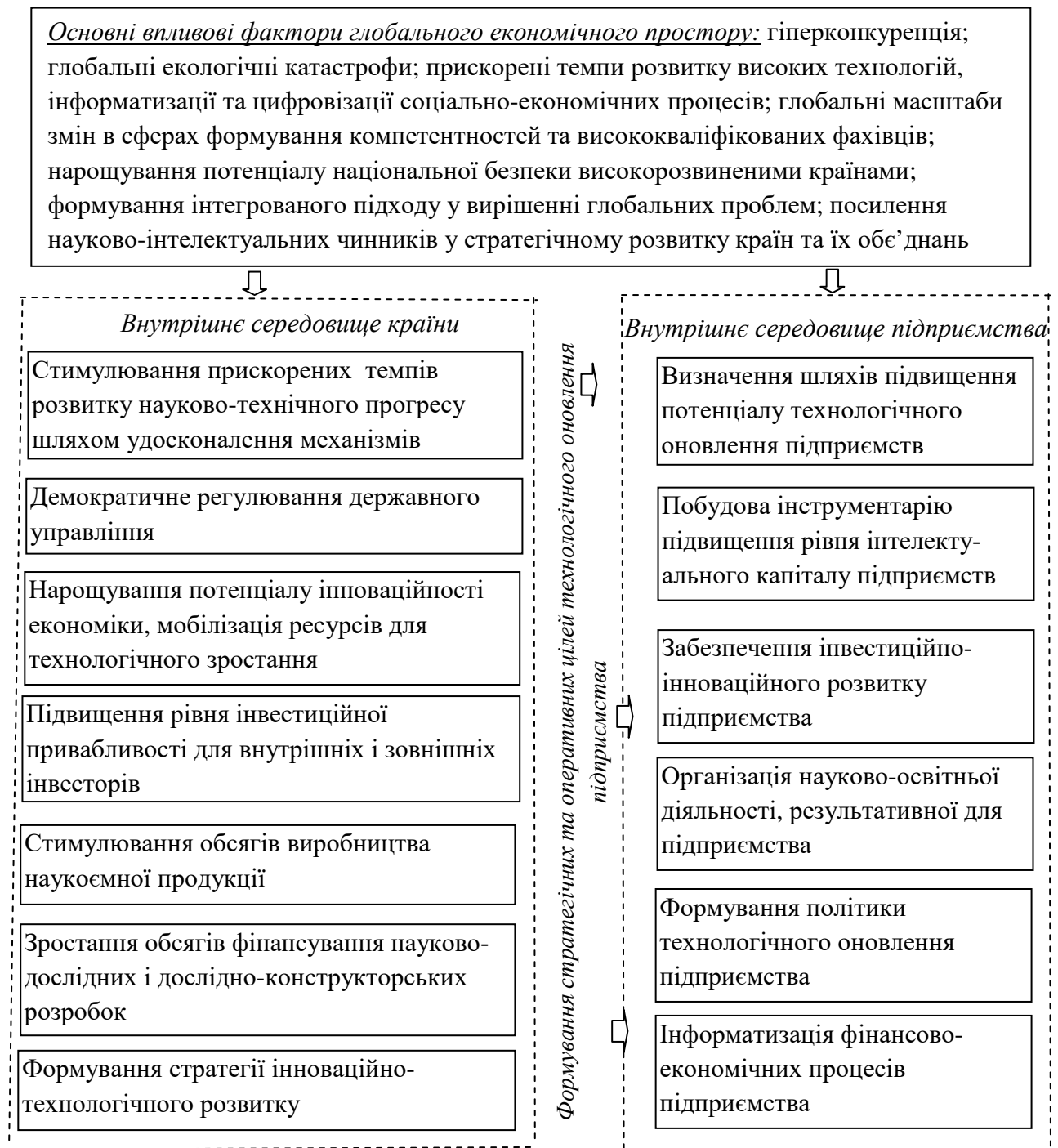

Рис. 2. Схема впливу зовнішнього середовища на визначення пріоритетних напрямів технологічного оновлення промислових підприємств*

* побудовано автором за [9]

Отже, на підставі результатів проведених нами досліджень теорії і практики проблем соціально-економічного розвитку України слід зробити висновок, що розвиток вітчизняної економіки не здійснюється ефективно, відповідно до обраної моделі розвитку, із врахуванням національних особливостей. Структурна перебудова національної економіки, що забезпечить в найближчій перспективі її стійкий підйом та сталий розвиток, можлива тільки на новій інтелектуальній, економічній та організаційній основі, що базується на високотехнологічному типі відтворення. Це вимагає створення передумов для формування і мобілізації внутрішніх резервів сталого розвитку економіки і, перш за все, наявного в країні інтелектуального потенціалу, що трансформується в технологічне оновлення. Науковцями Н.Е. Аванесовою, Т.В. Колодяжною, Г.І. Семеновою на підставі проведеного ними фундаментального аналітичного дослідження стратегічної платформи економічного розвитку підприємств оборонно-промислового комплексу України виділено наступні стратегічні перспективи розвитку підприємств галузі: розвиток зовнішньоекономічної діяльності та високотехнологічного промислового виробництва, а також підвищення інвестиційної привабливості [1].

Висновки. Одержані результати дослідження засвідчують, що для цілей побудови сучасної соціально-економічної системи країни доцільно розробити виважену ефективну державну економічну політику перехідного етапу до втілення реальних моделей, визначених науковцями, яка базувалася б на результатах

науково обґрунтованих досліджень економічного розвитку та зростання економіки країни, із могутнім ресурсним і інтелектуальним потенціалом.

Список використаних джерел.

1. Аванесова Н. Е. Стратегічна платформа економічного розвитку підприємств оборонно-промислового комплексу України / Н. Е. Аванесова, Т. В. Колодяжна, Г. І. Семенова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2018. – Вип. 20(1). – С. 6-9.
2. Асаул А.Н. Механизмы обеспечения инновационного развития субъектов предпринимательства / А.Н. Асаул, Г.М. Загидуллина, О.О. Емельянов, Р.А. Фалтинский ; под ред. проф. А.Н. Асаула. – СПб. : АНО «ИПЭВ», 2016. – 400 с.
3. Гэлбрейт Дж. Новое индустриальное общество / Дж. Гэлбрейт. – М.: ООО. «Изд-во АСТ». – 2004. – 608 с.
4. Горбулін В. Створення ДК «Укроборонпром» як початок формування дієвого ядра ОПК / В. Горбулін, В. Шеховцов // Наука і оборона, 2013. – № 3. – С. 27–31.
5. Концептуальні засади теорії реформування економічної системи України : навч.-наук. вид. / [авт. кол. : К. М. Бліщук, Є. М. Борщук, З. М. Бурик та ін.] ; за наук. ред. чл.-кор. НАН України, д-ра екон. наук, проф. В. С. Загорського. – К. ; Львів : НАДУ, 2012. – 476 с.
6. Лебедева О. О. Планування зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств України в умовах європейської інтеграції / О. О. Лебедева // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2008. – № 624 : Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – С. 227–238.
7. Можайкіна Н.В. Проблеми неоіндустріалізації економіки України / Н.В. Можайкіна, А.В. Куш // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – № 16. – С. 186-191.
8. Оборонна політика: потреба реформ Збройних сил України: збірник матеріалів за результатами публічних консультацій / за заг. ред. проф. Р.В. Богатирьової. – К.: Заповіт, 2011. – 148 с.
9. Оцабрик І.І. Оборонно-промисловий комплекс України в умовах економіки постіндустріального суспільства / І.І. Оцабрик // Ефективність державного управління. – 2018. – Вип. 1. – С. 254-259.
10. Розвиток промисловості для забезпечення зростання та оновлення української економіки : науково-аналітична доповідь / за ред. д-ра екон. наук Дейнеко Л.В. ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». – К., 2018. – 158 с.
11. Стратегічні питання забезпечення реформування та розвитку оборонно-промислового комплексу України / В.В. Зубарев, М.І. Луханін, В.В. Сотник, Ю.С. Уткін. – Наука і оборона, 2009. – № 3. – С. 18–24.
12. Шевцов А.І. Актуальні проблеми реструктуризації оборонно-промислового сектору економіки України / А.І. Шевцов, Р.В. Боднарчук // Збірник Національного інституту стратегічних досліджень. – 2013. № 2. – С. 127–134.
13. Global Firepower 2020. URL : <http://www.globalfirepower.com>.

References.

1. Avanesova, N. E. Kolodiazhna, T. V. and Semenova, H. I. (2018), “Strategic platform of economic development of enterprises of defense-industrial complex of Ukraine”, *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya : Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, vol. 20(1), pp. 6-9.
2. Asaul, A.N. Zagidullina, G.M. Emel'janov, O.O. and Faltinskij, R.A. (2016), *Mehanizmy obespechenija innovacionnogo razvitija sub#ektov predprinimatel'stva* [Mechanisms for ensuring innovative development of business entities], ANO «IPJeV», SPb., Russia, P. 400.
3. Gjelbrejt Dzh. (2004), *Novoe industrial'noe obshhestvo* [New industrial society], ООО. «Izd-vo AST», Moscow, Russia, P. 608.
4. Horbulin, V. And Shekhovtsov, V. (2013), “Creation of DC "Ukroboronprom" as the beginning of the formation of an effective core of the defense industry”, *Nauka i oborona*, vol. 3, pp. 27–31.
5. Blishchuk, K. M. Borshchuk, Ye. M. Buryk, Z. M. And others (2012), *Kontseptualni zasady teorii reformuvannia ekonomichnoi systemy Ukrainy: navch.-nauk. vyd.* [Conceptual principles of the theory of reforming the economic system of Ukraine: textbook], NADU, Lviv, Ukraine, P. 476.
6. Lebedieva, O. O. (2008), “Planning of foreign economic activity of machine-building enterprises of Ukraine in the conditions of European integration”, *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»: Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku*, vol. 624, pp. 227–238.
7. Mozhaikina N.V. and Kushch, A.V. (2017), “Problems of neo-industrialization of the economy of Ukraine”, *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, vol. 16, pp. 186-191.
8. Bohatyrova, R.V. (2011), *Oboronna polityka: potreba reform Zbroinykh syl Ukrainy: zbirnyk materialiv za rezultatamy publichnykh konsultatsii* [Defense policy: the need for reform of the Armed Forces of Ukraine: a collection of materials on the results of public consultations], Zapovit, Kyiv, Ukraine, P. 148.
9. Otsabryk, I.I. (2018), “Defense-industrial complex of Ukraine in the conditions of the economy of the post-industrial society”, *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia*, vol. 1, pp. 254-259.
10. Deineko, L.V. (2018), *Rozvytok promyslovosti dlia zabezpechennia zrostannia ta onovlennia ukrainskoi ekonomiky: naukovo-analitychna dopovid* [Development of promises for securing growth and development of the

Ukrainian economy: scientific and analytical additional information], NAN Ukrainy, DU «In-t ekon. ta prohnozuv. NAN Ukrainy», Kyiv, Ukraine, P. 158.

11. Zubariev, V.V. Lukhanin, M.I. Sotnyk, V.V. and Utkin, Yu.S. (2009), “Strategic nutritional support for reform and development of the defense-industrial complex of Ukraine”, *Nauka i oborona*, vol. 3, pp. 18–24.

12. Shevtsov, A.I. and Bodnarchuk, R.V. (2013), “Actual problems of restructuring the defense-industrial sector of the Ukrainian economy”, *Zbirnyk Natsionalnoho instytutu stratehichnykh doslidzhen*, vol. 2, pp. 127–134.

13. Global Firepower 2020, [Online], available at: <http://www.globalfirepower.com> (Accessed 14 Aug 2020).

Стаття надійшла до редакції 20.09.2020 р.